מַה לְהַלָּן בִּידֵי אָדָם, ואף שבמדרש (שמות רבה נב, ד) מבואר שהמשכן נעשה במעשה ניסים ולא בידי אדם, היינו דוקא שהקרשים נעמדו במעשה ניסים, אבל את היריעות פרש משה רבינו בעצמו (עמק סוכות). ויש שפירש, שאין כוונת הגמ' שדוקא אהל שנעשה בידי אדם נחשב אהל ולא אהל שנעשה בידי שמים, אלא שדוקא אהל שנעשה לשם אהל נחשב אהל, לאפוקי חור שחררוהו מים שלא נעשה לשם אהל, אבל המשכן שנבנה בידי שמים לשם אהל נחשב אהל (הערות הגרי"ש אלישיב, וראה עוד ערוך לנר).

אַף כָּאן בִּידֵי אָדָם, ודרשה זו היא רק לענין זה הבאת טומאה, אולם אין ראיה מפסוק זה שרק אהל שנעשה בידי אדם חוצץ בפני הטומאה, אלא רבי יהודה למד כן מסברא (פני יהושע, וראה עוד לעיל כ, ב ד"ה כל, שיש סוברים שאהל שאינו עשוי בידי אדם חוצץ בפני הטומאה).

עַל גַּבֵּי הַסָּלַע, שקבוע במקומו משׁשׁת ימי בראשית, ומסתבר שלא קברו שם מת, ומכל מקום החמירו לעשות חלל טפח בין החצרות לסלע, שמא קברו מת מתחת הסלע (רע"ב פרה ג, ב ד"ה בנויות).

מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם - 'תהום' הוא לשון ספק, שכשם שהתהום אינו גלוי כך טומאה זו אינה גלויה, והספק הוא האם קברו שם מת ללא חלל טפח, וטומאה רצוצה היא שבוקעת ועולה עד הרקיע (רש"י), אבל אם יש בקבר חלל טפח, מטמא רק במגע ואינו מטמא באהל (חזון נחום פרה ג, ב, וכדעת הראב"ד טומאת מת ז, ד). ויש סוברים שגם כשיש בו חלל טפח מטמא באהל (תוס' נזיר נג, ב ד"ה חרב; רמב"ם שם, ב, טו).

וּמְגַדְּלוֹת בְּנֵיהֶם שָׁם לְפָרָה, והיו שומרים אותם שלא יטמאו רק בטומאת מת שצריכה הזאה, ושלא יהיו טמאים בטומאת קרי שהיא טומאה היוצאת מגופו [כמבואר להלן], אולם גם תינוקות אלו נטמאו מאמם בטומאת נדה ויולדת, והיו מטבילים אותם לטומאות אלו שהן קלות יותר (תוס', ע"פ זרע יצחק וידּ דוד, אולם ראה שם שהתוס' יו"ט סובר שלדעת תוס' לא היו מטבילים אותם כלל, וראה עוד בריטב"א). ויש שסוברּ, שהיו שומרים אותם מכל הטומאות, ובשעת הלידה לא נטמאו כיון שזה מגע בית הסתרים, ולאחר הלידה הם לא היו יונקים מאמהותיהם עד שנטהרו (מאירי, בשם יש מפרשים).

ותינוקות אלו היו בני שבע או שמונה ולא יותר שלא ראו קרי (רש"י ותוס' בשם תוספתא פרה ג, ב), ואף שגם אם יראו קרי אינם טמאים עד שיהיו בני תשע שנים ויום אחד [כמבואר בנדה (לב, ב)], מכל מקום לא רצו להביא תינוקות גדולים יותר, כדי שלא יטעו להביא תינוקות שהם יותר מבני תשע (משנה אחרונה פרה ג, ב). ויש שפירש, שעד בן שבע או שמונה מסתמא לא ראו קרי, אבל אם ראו טמאים, שאפילו תינוק בן יומו נטמא בקרי [ומה שמיעטו בגמ' שם פחות מבן תשע מטומאת קרי, היינו שאין קריו מטמא אחרים] (מי נפתוח אמנה לז, ב, ע"פ מגא תנז, ז, וראה עוד חסדי דוד על התוספתא שם).

וְעַל גַּבֵּיהֶן דְּלָתוֹת, שאינן מקבלות טומאה אפילו מדרבנן, לפי שהן פשוטי כלי עץ שאין להם בית קיבול (ריטב"א; משנה אחרונה פרה ג, ב, בפי' הראשון). ויש שפירש, שדלתות אינן מקבלות טומאה משום שהשימוש שלהן הוא רק במחובר לקרקע, וכל דבר שנועד לשימוש כשהוא מחובר לקרקע, אינו מקבל טומאה גם כשאינו מחובר לקרקע (משנה אחרונה שם בפי' השני, ע"פ הרמב"ם כלים ט, א). ודלתות אלו אינן מיוחדות לנשיאת בני אדם, שאם הן מיוחדות לכך הן נטמאות במדרס, וכל דבר שטמא במדרס טמא בטומאת מת (רא"ה; ריטב"א).

והדלתות נחשבות כ'אהל זרוק' [כיון שאינן קבועות במקומן], והגמ' כאן סוברת כמאן דאמר אהל זרוק שמיה אהל (ראה גיטין ח, ב, ונזיר נה, א), ולמאן דאמר אהל זרוק לא שמיה אהל, היו מביאים רק שוורים ללא דלתות וכדעת רבי יהודה, והשוורים נחשבים אהל אף שגם הם 'אהל זרוק', כיון שהתורה גילתה בפירוש שבעלי חיים נחשבים כאהל (תוס'). ויש שסוברּ, שגם למאן דאמר אהל זרוק לא שמיה אהל היו מביאים דלתות, שכיון שעשו כן רק למעלה דרבנן, הקלו אף ב'אהל זרוק' (משנה למלך טומאת מת יא, א, ע"פ הרמב"ם), או משום שרק אהל שעף באויר נחשב כ'אהל זרוק', אולם אהל שנמצא על שוורים אינו 'אהל זרוק' ומקבל טומאה (חי' רבינו חיים הלוי שם יא, ה).

יָרְדוּ לְתוֹךְ הַמַּיִם וְכוּ', רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מִמְּקוֹמוֹ וְכוּ', ומחלוקתם היא האם צריך למלא את המים דוקא ביד, או שאפשר לשלשל את הדלי בחבל (רש"י; ר"ש פרה ג, ב), ואף שבמשנה בפרה (ז, ו-ז) משמע שלכולי עלמא אפשר למלא בחבל, היינו דוקא באופן שאינו מקדש באותו כלי שממלא בו [אלא מעביר את המים לכלי אחר ומקדש בו], ומחלוקתם של רבי יוסי ורבנן היא באופן שממלא באותו כלי שמקדש בו [וכן באופן הנ"ל כשמעביר מהכלי שמילא בו לכלי אחר], האם צריך למלא אותו בידים (שפת אמת). ויש סוברים, שלכולי עלמא מותר למלא בחבל, ומחלוקתם היא האם גם ליד המעיין שאין מצויה בו טומאה חוששים לטומאת התהום, ולכן אינם יורדים מהשוורים, או שמא ליד המעיין אין חוששים לכך, ולכן יכולים לרדת מהשוורים ולמלא בידיהם (תוס'; ריטב"א).

וְקָתָנֵי רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא הָיוּ מְבִיאִין וְכוּ', ומוכח שגם אהל שאינו עשוי בידי אדם נחשב אהל, שהרי שוורים הם אהל שאינו עשוי בידי אדם (רש"י), ואין חילוק בין אהל שמביא את הטומאה לאהל שחוצץ בפני הטומאה, ולכן מוכיחה הגמ' מברייתא זו שרבי יהודה סובר שגם אהל שאינו עשוי בידי אדם אהל הוא (פני יהושע לעיל כ, ב ד"ה בתוס' ד"ה תנן). ויש שסובר, שגם לפי רבי יהודה שאהל שאינו עשוי בידי אדם אינו מביא את הטומאה מכל מקום חוצץ הוא בפני הטומאה, והגמ' כאן היתה יכולה לתרץ כן, אלא שהגמ' תירצה תירוץ טוב יותר (משנה אחרונה אהלות ג, ז, וראה ביאורנו לעיל ד"ה אף כאן).

אֶלָּא שְׁוָורִים שכריסם רחבה, ותינוקות יושבים עליהם, וכריסם מפסיקה כך שאין התינוקות מאהילים על הארץ (רש"י), ומשמע שרק לרבי יהודה הביאו שוורים שכריסם רחבה, אבל לרבנן שהביאו דלתות לא הוצרכו להביא שוורים שכריסם רחבה (ערוך לנר). ויש שסובר שגם לרבנן הביאו שוורים שכריסם רחבה, ועליהם הניחו את הדלתות, ומשום מעלת הפרה, עשו אהל כפול משוורים ודלתות (ערוך לנר בדעת הרמב"ם פרה אדומה ב, ז).

מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה כְּמָלֵא אֱגָרוֹף, ואף שבגמ' לעיל בסמוך מבואר שרבי יהודה לומד מגזירה שוה ממשכן שאהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל, ולפי זה אין חילוק בין טפח לאגרוף, מכל מקום כאן סוברת הגמ' שרבי יהודה לומד כן מסברא ולא בגזירה שוה ממשכן (שפת אמת, וראה עוד ריטב"א). ויש שפירש שרבי יהודה

המשך במילואים עמ' 125